

Ірина КОЙНОВА

ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОФЕСОРА СТЕПАНА СТОЙКА

Стаття присвячена науковій діяльності професора, доктора біологічних наук Степана Михайловича Стойка, який зробив значний внесок у екологізацію географічної науки. Науковий спадок Степана Михайловича багатогранний, він охоплює: охорону біорізноманіття та екосистем, збереження природної, культурної та історичної спадщини, екологію лісу та охорону пралісів, гармонізацію взаємовідносин суспільства і природи, раціоналізацію природокористування. Всі ці дослідження стали підґрунтям для формування нової науки – геосозології.

Ключові слова: геосозологія, охорона природи, раціональне природокористування, праліси, природно-заповідний фонд.

Актуальність і новизна дослідження. Столітній життєвий шлях та плідна діяльність професора Степана Стойка збагатили українську науку не тільки різними відкриттями, ідеями, теоріями, але дали розвиток новим науковим напрямкам та школам. У дипломі, врученому професору в палаці Ради Європи в Страсбурзі 1995 р., написано: «Професор С.М.Стойко, знаменитий український лісівник, ботанік та еколог, присвятив значну частину свого наукового життя і практичної діяльності справі охорони природної спадщини у двох площинах: національній – як ініціатор і виконавець державної системи охорони природи, куди входять національні парки, великі резервати, названі заповідниками, і біосферні резервати, а також в міжнародній площині як співорганізатор єдиного у Європі транскордонного польсько-словацько-українського біосферного резервату «Східні Карпати».

Мета нашої публікації – розкрити географічні аспекти наукових досліджень професора Стойка С.М., адже завдяки ним відбулось розширення кола інтересів географії у напрямках охорони природи, виявлення і дослідження антропогенних змін у біосфері, раціоналізації природокористування та сталого розвитку територій. Геосферне мислення вченого, дозволило виявити складні міжгалузеві взаємозв'язки таких суміжних наук як географія, екологія, біологія, економіка, міжнародне право та надати їм прикладного спрямування, розробивши теорію і практику охорони біосфери.

Зв'язок теми статті з важливими науково-практичними завданнями. Дослідження здобутків провідних українських науковців дає можливість поглибити знання з теорії та практики наукових досліджень. Аналіз наукових досягнень професора Стойка С.М. важливий з позицій впровадження їх результатів у сучасні науково-практичні дослідження в різних галузях: охорона біосфери, сталий розвиток, екологічна безпека, економіка природо-

користування тощо. Публікації, де досліджено науковий доробок видатних вчених є, своєрідною, джерельною базою наукових досліджень. Теорія і методологія охорони природи та організації об'єктів природо-заповідного фонду, розроблена вченим, стануть основою для подальших наукових досліджень і будуть мати практичне застосування для реалізації цілей сталого розвитку України.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Про Степана Михайловича Стойка написано багато статей в різних журналах, відзняті кінофільми, записані численні інтерв'ю. У них описаний цікавий життєвий шлях вченого, його науковий доробок, його нововведення та наукові відкриття, його педагогічна та громадська діяльність [1, 2, 3]. Найбільший бібліографічний опис праць Степана Стойка поданий у публікації, присвяченій 90-річчю вченого [6]. Професора Степана Михайловича Стойка у більшості публікацій представляють як видатного ботаніка, лісівника, еколога. Про наукові дослідження Степана Михайловича як географа – є лише окремі відомості. У даній статті ми проаналізуємо внесок Стойка С.М. у екологізацію географічної науки.

Викладення основного матеріалу. Тісна співпраця з географами почалась у Степана Михайловича ще у 70-х рр. ХХ ст., коли стали актуальними питання охорони ландшафтів та необхідності розвитку заповідної справи. Завідувач кафедри фізичної географії Львівського університету імені Івана Франка професор Геренчук К.І. запросив Степана Михайловича читати для студентів курс „Охорона природи”. Це був перший випадок читання такого курсу у вищих навчальних закладах західного регіону України. Понад 20 років Степан Михайлович за сумісництвом працював на географічному факультеті Львівського національного університету ім. І.Франка. За цей час професор Стойко С.М.

сприяв розширенню географічних досліджень, розвитку нових наукових напрямків на факультеті: природоохоронної справи, раціоналізації природокористування, сталого розвитку.

Географія, найбільше серед інших наук, спрямована на розв'язання сучасних екологічних викликів з позицій системності, комплексності та міждисциплінарних підходів. Тому у 1987 р. на географічному факультеті ЛНУ імені Івана Франка було створено кафедру раціонального використання природних ресурсів і охорони природи, яку очолив професор Туниця Ю.Ю. Ставши професором цієї кафедри, Стойка С.М., впродовж багатьох років читав для студентів спецкурс „Охорона природи в зарубіжних країнах” та керував дипломними роботами на природоохоронну тематику.

Разом з професорами К.І.Геренчуком, Г.П.Мілером, А.В. Мельником кандидатами географічних наук В.М.Шушняком, Д.А. Кричевською, В.П. Брусакон проводив ландшафтно-екологічні дослідження в Карпатах, на Розточчі, в басейні Дністра [6, ст. 106, ст. 110]. Спільно з доцентом Койновою І.Б. досліджували різноманітні види антропогенних впливів на теренах Шацького НПП та Українських Карпат [8]. Обґрунтовували можливості сталого розвитку окремих територій та України в цілому. Разом із ст. лаборантом кафедри раціонального використання природних ресурсів і охорони природи Крук Д.Є. досліджували та визначили роль природо-заповідного фонду Карпат у збереженні етнокультурної спадщини гуцулів, бойків, лемків [6, ст.111]. За результатами цих спільних досліджень опубліковані оригінальні статті в українських та зарубіжних журналах. Професор був членом спеціалізованої вченої ради захисту докторських дисертацій на географічному факультеті Львівського національного університету ім. Івана Франка та науковим керівником успішно захищених кандидатських дисертацій на здобуття звання кандидата географічних наук.

У 1999 р. на кафедрі геоморфології та палеогеографії географічного факультету ЛНУ імені Івана Франка було створено лабораторію інженерно-географічного, природоохоронного та туристичного дослідження, а в 2003 р. організовано кафедру туризму. Згадані структурні підрозділи очолюють учні Степана Михайловича, його колишні студенти.

Наукова діяльність професора багатогранна. Про це свідчать численні публікації Степана Михайловича: 18 наукових монографій, 4 навчальні посібники з охорони природи та близько 500 наукових і науково-популярних статей, понад 40 з яких у зарубіжних журна-

лах. Більшість наукових праць С.М.Стойка присвячена Карпатам, але є вагомі публікації результатів досліджень Волинського Полісся, Розточчя та Поділля.

Природоохоронні ідеї професора Стойка С.М. На основі багаторічних наукових досліджень професор С.М.Стойко розробив теоретичні засади та обґрунтував практичні заходи з охорони природи. Ще в 1969 р. він організував у Львівському природознавчому музеї АН УРСР перший в Україні відділ охорони природних екосистем, завідувачем якого був до 1990 р. Маючи певні здобутки в цій галузі, він обґрунтував наукові засади охорони фітогенофонду, фітоценофонду та заповідної справи. Мережа заповідних територій у той час формувалася стихійно, не було чітко визначених наукових понять заповідних об'єктів. Тому у 1972 р. Степан Михайлович обґрунтував наукові основи та принципи організації системи заповідних територій живої та неживої природи, розробив функціональну класифікацію, яка стала основою для формування системи природно-заповідного фонду в Україні. Професор запропонував методику природоохоронних досліджень, 1971 р. [6, ст.91] та наголошував про необхідність ландшафтно-географічного підходу до організації природо-заповідних об'єктів, 1978 р. [6, ст.94], 1983 р. [6, ст.96]. Вчений розумів, що географічні підходи повинні бути основою у створенні вихідних принципів загальної теорії охорони природи.

Степан Михайлович розглядав проблему охорони природи у широкому контексті охорони біосфери – з екологічних, соціально-економічних і національних позицій. Завдяки численним науковим екскурсіям у Крим, на Кавказ, Урал, в Австрійські та Німецькі Альпи, Шумавські гори, Словацькі й Польські Татри, Пеніни, в результаті польових досліджень у заповідних об'єктах Угорських і Румунських Карпат, а також на Балканах професор зміг вивчити закордонний досвід та реалізувати його для створення природо-заповідних об'єктів в Україні.

Численні публікації професора про охорону природи за кордоном. Починаючи з 1957 р. Степан Михайлович періодично публікує статті про закордонний досвід охорони природи. Оскільки вільно володів сімома іноземними мовами – чеською, словацькою, угорською, англійською, німецькою, польською, російською, а також досконало знав латинську, професор також робив україномовні рецензії на провідні закордонні видання в галузі охорони природи. Зокрема, він переклав

(разом із філологом-богемістом А.К. Денисюк) монографію чеських природоохоронців Б. Молдана, Я. Зики, Я. Єніка «Жизненная среда глазами натуралиста», 1986 [1].

Завдяки знанням мов, С.М.Стойко був відомим педагогом не лише в Україні, але й за кордоном. Він виступав з науковими лекціями в Агрономічному університеті у Відні, у Технічному університеті у Зволені, у Сільсько-господарській академії ім. Г.Менделя в Брно, в Ульмському університеті імені Енштейна в Німеччині, у Ботанічному інституті Чеської Академії наук у Празі, в університеті імені Етвеша в Будапешті, в університеті в Кельні.

Одна з останніх публікацій Степана Михайловича «Біосфера як глобальна екосистема та вплив техносфери на її баланс» опублікована у дев'ятому номері Вісника НАН України 2020 р. У статті проаналізовано наукові праці В.І. Вернадського та інших вчених стосовно біосфери як самовпорядкованої, саморегульованої, самовідновної глобальної системи. Визначено незворотні екологічні процеси – потепління клімату, руйнування озоносфери, збіднення біологічного, екосистемного різноманіття, які дестабілізують біосферу і впливають на усі галузі господарства. Підкреслено поліфункціональне значення лісів та обґрунтовано потребу збільшення лісистості України. Рекомендовано запровадити на теренах України моніторинг наслідків кліматичних змін та започаткувати відповідну державну програму ведення господарства в змінених умовах.

Практичне втілення теорії охорони природи. Ще у п'ятдесяті роки минулого століття Степан Михайлович, тоді молодий вчений-лісівник, виступив на захист унікальної перлини світового значення – букових пралісів Карпат.

Степан Михайлович особисто брав участь в обґрунтуванні створення Карпатського біосферного заповідника, природного заповідника „Розточчя”, національних парків – Карпатського, Шацького, Ужанського, Синевирського, Яворівського, „Сколівські Бескиди” й регіональних ландшафтних парків „Надсянський” та „Равське Розточчя”, більшості заказників та заповідних урочищ. Вивченню їх природних умов присвячено чимало наукових статей та оригінальних монографій. Високу оцінку фахівців одержала монографія „Заповідні екосистеми Карпат”, написана спільно з ученими Чехії, Польщі й Угорщини [7].

Професор Стойко розумів вагоме значення природо-заповідних об'єктів для охорони природи та необхідність створення міжнарод-

них біосферних заповідників на пограничних територіях, 1992 р. Завдяки старанням професора у 1998 р. створений перший у світі трилатеральний транскордонний Польсько-Словацько-Український біосферний резерват „Східні Карпати”, пізніше біосферні резервати „Розточчя” та „Західне Полісся”. Спільно з румунськими колегами професор розробив екологічне обґрунтування створення білатерального Українсько-Румунського біосферного резервату «Мармароські гори», 2001 [6, ст.109].

Теорія поліфункціональності природо-заповідних об'єктів. Широкомасштабний антропогенний вплив на біосферу став причиною збіднення біологічного та екосистемного різноманіття. Усвідомлюючи ці наслідки, професор С.Стойко сформував концепцію поліфункціонального значення природо-заповідного фонду: для збереження природної, етнографічної, історичної та культурної спадщини. У 2000 р. Степан Михайлович обґрунтував теоретичні основи створення ландшафтно-етнографічних заказників і розробив концепцію створення ландшафтно-меморіальних парків та пам'яток [6, ст.108]. У 2003 р. професор, спільно з провідними вченими, випускають в світ підручник „Заповідна справа в Україні” [6, ст.122]. Вже у 100 років професор завершив написання монографії про збереження Лемківщини, її природної та етнокультурної спадщини. Вона готується до друку.

Значний внесок професора у геоботанічні дослідження завдяки численним публікаціям про поширення окремих видів, релікти, нові види рослин в Карпатах, інтродуценти тощо. В урочищі «Королівський ліс» у Хустському лісництві виявив і дослідив великоплідну форму дуба (*Q. robur L. var. Macrobalanos*, 1953). В Угольському заповідному масиві С.Стойко знайшов реліктовий вид ялівцю – *Juniperus sabina L.* (1960), новий для Карпат. На вулканічному горбогір'ї Закарпаття у прикордонній зоні з Румунією та Угорщиною професор виявив популяції трьох нових для України південно-європейських видів роду дубів *Quercus L.* (*Q. cerris L.*, *Q. polycarpa Schur*, *Q. dalechampii Ten.*, 1969), які мають реліктовий характер, і здійснив їх екологічні дослідження. Разом зі своєю ученицею Л.О.Тасенкевич він описав новий для науки ендемічний вид підмаренника – *Galium transcarpathicum Stojko et Tassenkewich* (1979).

За результатами багаторічних досліджень дубових лісів Степан Михайлович у 1969 р. захистив докторську дисертацію «Дубові ліси Карпатської гірської системи», а у 2009 підсумував наукові пошукування у монографії

«Дубові ліси Українських Карпат. Екологічні особливості, відтворення, охорона». Автор описав біоекологічні особливості видів роду *Quercus* Українських Карпат і здійснив типологічну характеристику їхніх лісостанів. Важливе практичне та економічне значення монографії полягає в обґрунтуванні екологічної можливості розширення площі дубових лісів за рахунок бучин у передгір'ях Закарпаття та Передкарпаття.

Спільно з відомими науковцями Голубцем М. А. та Малиновським К.А. розробили геоботанічне районування Українських Карпат, про яке у 1964 р доповідали на міжнародній конференції у Москві. А у 1965 р. вийшла стаття «Геоботанічне районування Українських Карпат» у доповідях Львівського відділення географічного товариства УРСР [6, ст.88]. У 1988 р. вчений обґрунтував вагоме значення геоботанічного картографування у наукових природоохоронних дослідженнях [6, ст.99].

На основі методологічних засад швейцарського біогеографа Е. Шмідта (1930, 1942) і чеського еколога А. Златніка (1957, 1963) С.М. Стойко (1969) установив 11 висотних ступенів рослинності в Карпатах і виявив їхній зв'язок із геоморфологічними районами П.Н. Циця. Він відкрив існування відмінних варіантів поясності рослинного покриву на північно-східному й південно-західному макросхилах Карпат залежно від післяльодовикового розвитку рослинності та сучасної структури висотних ступенів [1]. Степан Стойко обґрунтував географічні закономірності висотної диференціації рослинного покриву Українських Карпат (2003 р.) та їхні відмінності в межах різних мега-схилів [6, ст.110].

Степан Михайлович розробив теоретичні основи охорони раритетних фітоценозів України та обґрунтував наукові засади „Зеленої Книги” (1987 р.). В результаті наукових досліджень, вчений встановив, що охорону раритетних видів можна здійснювати лише шляхом охорони фітоценозів, з якими вони пов'язані екологічно.

Засновник геосозології. Починаючи з 60 рр. ХХ ст. в Українських Карпатах почастишали прояви шкідливих фізико-географічних процесів таких як вітровали, снігові лавини та катастрофічні паводки. Розуміючи, що порушення екологічного балансу відбулося в результаті тривалого нераціонального природокористування в Карпатах, професор С.М.Стойко вивчав природні й антропогенні причини виникнення небезпечних екологічних процесів та обґрунтував систему заходів щодо їх попередження (1993, 1999).

Для охорони річок та раціонального ви-

користання їхніх ресурсів вчений, використовуючи закордонний досвід під час досліджень р. Дністер ще у 1974 р., запропонував для впровадження в Україні басейновий підхід [6, ст.92]. Степан Михайлович писав про необхідність проведення геоекологічного моніторингу в Карпатському НПП, 1984 [6, ст.96].

Численні публікації Степана Стойка висвітлюють результати досліджень різноманітних видів антропогенного впливу [8]. Професор досліджував та виокремив незворотні явища та зміни в біосфері, що відбуваються в екосистемах від впливом людської діяльності. Найважливіші висновки цих досліджень викладені в останній монографії професора «Незворотні зміни в біосфері», яка готова до друку, але не встигла вийти в світ за життя Степана Михайловича.

Розуміючи, що у кінці ХХ ст. класичні природничі науки вже не можуть розв'язувати складні завдання охорони довкілля, вчений на багатьох міжнародних наукових форумах, висловлював думку про необхідність формування спеціальної природоохоронної дисципліни – охорона біосфери. Вперше цю ідею професор Степан Стойко висловив у 1973 у статті Вісника АН УРСР «Нова галузь науки – охорона біосфери». Базуючись на вченні В.І. Вернадського про біосферу й ноосферу (1967) і розвиваючи природоохоронні ідеї українських (Погребняк, 1959; Медина, 1970), російських (Лаптев, 1964; Шапошников, 1970), чеських (Prochazka, 1926, 1927; Zlatnik, 1936), польських (Goetel, 1966; Michajlow, 1973), французьких (Dorst, 1968) та інших учених, С.М. Стойко обґрунтував основи інвайронментальної науки – геосозології (від грецького «созо» – рятувати, охороняти) [1].

Геосозологія – інтегральна наука, завдання якої полягають у дослідженні взаємодії суспільства та природи, аналізі причин і наслідків антропогенного впливу на екосистеми біосфери, розробці заходів із забезпечення їх нормального функціонування [4, 5]. Залежно від об'єкта охорони, у межах геосозології професор виділив низку розділів – фітосозологія, зоосозологія, созологія ландшафтів та інші. Степан Михайлович обґрунтував наукові основи нового вчення про біосферу [2, 3].

Теорія і практика раціонального природокористування для сталого розвитку. Як засновник загальної теорії охорони природи, професор Стойко С.М. наголошував на значенні природного рослинного покриву у глобальних процесах біогеохімічного колообігу та взаємозалежності глобальних змін клімату та охорони біорізноманіття. Ще у 1973 р. вчений почав говорити про значення природної рос-

линності для регулювання кількості CO₂ у біосфері [6, ст.91].

На підставі порівняльних досліджень екологічного стану лісів та педосфери, проведених у віддалених гірських місцевостях Карпат, С.М.Стойко виділив 10 найхарактерніших еколого-ценотичних критеріїв. За цими критеріями можна встановити ступінь натурального стану лісових екосистем, а на їх основі – три категорії природних лісів: праліси, квазі-праліси та умовно (релятивно) природні ліси. Вчений сформував підходи та принципи сталого ведення лісового господарства, чинники стабільності природних лісових екосистем. Численні публікації присвячені висвітленню значення пралісів та потребі їх охорони [6, ст.104], їхньої біогеохімічної ролі у біосфері та заходів ренатуралізації [6, ст.110].

В умовах хижацької експлуатації лісів в Україні, вчений визначив імперативи лісової галузі і запропонував розробити і прийняти Екологічний лісовий кодекс, де визначити пріоритетні завдання лісової галузі України для збереження лісів. Подібні кодекси професор Стойко пропонує прийняти на рівні окремих континентів та світу в цілому. Серія публікацій розкриває необхідність міжнародного співробітництва для сталого розвитку Карпат.

У 1980 р у спільній публікації з відомим теоретиком науки соціоекології Г.О.Бачинським та видатним екологом К.М. Ситником розкрито значення соціоекологічних досліджень для раціонального природокористування. Численні статті присвячені соціоекологічному значенню природо-заповідного фонду, 1985 р. [6, ст.97]. особливо в межах міст, 1991р. [6, ст.101]. Наголошував Степан Михайлович на важливості екоосвіти для формування екологічної свідомості та культури, 1992. «Природа входить в поняття Батьківщина. Тому її збереження для сучасного й майбутніх поколінь – наш священний обов'язок» – ці слова Степана Михайловича цитують у багатьох публікаціях.

Професор Стойко С.М. автор численних статей у енциклопедичних виданнях: Українська Радянська енциклопедія, 1964 р. та 1982 р., Географічна енциклопедія України, 1988 р., Червона Книга України, 1996 р., Економічна енциклопедія, 2000 р., Екологічна енциклопедія, 2008 р., Українська енциклопедія лісівництва, 2008 р.

Висновки та перспектива використання результатів дослідження. Наукова та природоохоронна діяльність професора Стойка С.М. відома не лише в Україні, але й за кордоном та отримала міжнародне визнання. Ось лише деякі з численних титулів вченого:

доктор біологічних наук, професор, почесний доктор гоноріс кауза Зволненс-кого технічного університету (Словаччина), дійсний член Екологічної та Лісівничої Академії наук України. Перший учений України, якому вручено в Європейській Раді в Стразбурзі Золоту медаль ім. Петера Йозефа Ленне за заслуги в охороні природи. Володар золотої відзнаки за наукові досягнення в галузі охорони природного довкілля, виданої Міністерством охорони довкілля і водного господарства Польщі в 1991 р. Професор С.Стойко є Лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки (2005), нагороджений медаллю Бещадського національного парку (Польща) (2007). За вагомий особистий внесок у розвиток природно-заповідної справи в Україні, розширення національної екологічної мережі, охорону, збереження, наукове вивчення та відтворення особливо цінних природних комплексів та об'єктів професор Стойко С.М. указом президента України нагороджений у 2010 р. орденом «За заслуги» III ступеня.

Стойко Степан Михайлович прожив 100 років і відійшов у вічність 22 жовтня 2020 р. Сторічний життєвий шлях і багатогранна діяльність Степана Михайловича є прикладом мудрості та невичерпної енергії, величі та, водночас, скромності, неймовірної працьовитості, любові до природи, людей та життя. Своім науковим доробком вчений заклав теоретичні та прикладні основи для об'єднання зусиль географів, екологів, біологів, економістів для вирішення актуальних завдань сучасності – збереження біосфери як середовища життя суспільства.

«Я зробив все, що міг для збереження природи» – сказав Степан Михайлович у своєму інтерв'ю з нагоди 100 - річного ювілею.

Наш обов'язок – знати свою історію, своїх видатних науковців та їхні здобутки. Результати, висвітлені у даній публікації, важливі для розуміння історичних аспектів розвитку нового наукового напрямку – геосозології. Аналіз й узагальнення внеску професора Стойка С.М. у вітчизняну і європейську науку, дає можливість практичного впровадження ідей наукової спадщини українського вченого, запровадження теорії та методології природоохоронних досліджень у сучасні наукові пошукування різних галузей.

Учні, колеги та друзі завжди будуть пам'ятати доброту і чесність, мудрість і працелюбність, душевну щедрість, чуйність і доброзичливість у людських взаєминах великої Людини – Степана Михайловича Стойка, творчий шлях і життєві принципи якої, стали прикладом для наслідування багатьох його учнів.

Література:

1. Голубець М.А., Кагало О.О., Козловський М.П. Степану Михайловичу Стойку – 90 років // Укр. ботан. журн., 2010, т. 67, № 2. С. 296-301.
2. Койнова І. Професор Стойко С.М. – відомий український натураліст, видатний вчений у галузі геоботаніки, фітогеографії, геосозології // Вісник Львів. ун-ту. Сер. геогр. 2010. Вип. 38. С. 395-399. doi:10.30970/vgg.2010.38.2291
3. Основоположник геосозології – науки про охорону біосфери. Роздуми друзів, колег, учнів з нагоди 95-річчя професора С. М. Стойка. – Львів: ТОВ «Простір М», 2017. 114 с.
4. Стойко С. Геосозологія – інтегральна природоохоронна наука. Завдання созології ландшафтів / С. Стойко // Вісник Львів. ун-ту. Сер. геогр. 2009. Вип. 37. С. 11–20. doi:10.30970/vgg.2009.37.2325
5. Стойко С. Геосозологія – наука про охорону біосфери як глобальної соціоекосистеми // Наук. вісник національн. лісотех. ун-ту України. Проблеми створення Екологічної конституції Землі. – Вип. 16.8.– Львів, 2006. С.165–187.
6. Стойко С.М. Життєвий шлях і бібліографія. – Львів: Меркатор, 2010. – 160 с.
7. Стойко С., Гадач Е., Шимон Т., Михайлик С. Заповідні екосистеми Карпат. Львів: Світ, 1991. 248 с.
8. Стойко С.М., Койнова І.Б. Сучасні види антропогенного впливу на життєве середовище // Український географічний журнал. – 2012, № 1. – Київ, 2012. С. 50–57.

References:

1. Golubecz' M.A., Kagalo O.O., Kozlovs'kyj M.P. Stepanu My'xajlov'y'chu Stojku – 90 rokiv // Ukr. botan. zhurn., 2010, t. 67, № 2. S. 296-301.
2. Kojnova I. Profesor Stojko S.M. – vidomy'j ukrayins'ky'j naturalist, vy'datny'j vcheny'j u galuzi geobotaniky', fitogeografiyi, geosozologiyi // Visny'k L'viv. un-tu. Ser. geogr. 2010. Vy'p. 38. – S. 395-399. doi:10.30970/vgg.2010.38.2291
3. Osnovopolozhny'k geosozologiyi – nauky' pro ohoronu biosfery'. Rozdumy' друзів, koleg, uchniv z nagody' 95-richchya profesora S. M. Stojka. – L'viv: TOV «Prostir M», 2017. 114 s.
4. Stojko S. Geosozologiya – integral'na pry'rodoohoronna nauka. Zavidannya sozologiyi landshaftiv / S. Stojko // Visny'k L'viv. un-tu. Ser. geogr. 2009. Vy'p. 37. S. 11-20. doi:10.30970/vgg.2009.37.2325
5. Stojko S. Geosozologiya – nauka pro ohoronu biosfery' yak global'noyi socioekosy'stemy' // Nauk. visny'k nacional'n. lisotex. un-tu Ukrayiny'. Problemy' stvorenniya Ekologichnoyi konstytuciyi Zemli. – Vy'p. 16.8.– L'viv, 2006. S.165–187.
6. Stojko S.M. Zhy'ttyevy'j shlyax i bibliografiya. – L'viv: Merkator, 2010.– 160 s.
7. Stojko S., Gadach E., Shy'mon T., My'xajly'k S. Zapovidni ekosy'stemy' Kar-pat. L'viv: Svit, 1991. 248 s.
8. Stojko S.M., Kojnova I.B. Suchasni vy'dy' antropogennogo vply'vu na zhy'ttyeve seredivy'shhe // Ukrayins'ky'j geografichny'j zhurnal. – 2012, № 1. – Ky'yiv, 2012. S. 50-57.

Аннотация:

Койнова И.Б. ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ПРОФЕССОРА СТЕПАНА СТОЙКА

Статья посвящена научной деятельности профессора, доктора биологических наук Степана Михайловича Стойка, который внес значительный вклад в экологизацию географической науки. Научное наследие Степана Михайловича многогранное, оно включает: охрану биоразнообразия и экосистем, сохранения природного, культурного и исторического наследия, экологию леса и охрану лесов, гармонизацию взаимоотношений общества и природы, рационализацию природопользования. Все эти исследования стали основой для формирования новой науки – геосозологии.

С.М.Стойко известный ученый не только в Украине, но и за рубежом, о чем свидетельствуют многочисленные публикации в иностранных научных журналах и высокие награды, присвоенные профессору.

В 70-х гг. XX в. профессор Стойко впервые, среди ВУЗов западного региона Украины, начал читать для студентов географического факультета Львовского национального университета имени Ивана Франко курс "Охрана природы".

Практическое значение природоохранных научных исследований Степана Михайловича заключается в непосредственном участии в обосновании Карпатского биосферного заповедника, природного заповедника "Расточье", национальных парков - Карпатского, Шацкого, Ужанского, Синевирского, Яворивского, "Святые Бескиды" и региональных ландшафтных парков "Надсянский" и "Равское Расточье", большинству заказников и заповедных урочищ. Благодаря стараниям профессора созданы трансграничные биосферные резерваты "Восточные Карпаты", "Расточье", "Западное Полесье".

Научные исследования Стойка С.М. стали основой для формирования ряда действенных мер по охране экосистем, рационализации использования, восстановления и сохранения природных ресурсов западного региона Украины.

Ключевые слова: геосозология, охрана природы, рациональное природопользование, пралеса, природно-заповедный фонд.

Abstract:

Kojnova Iryna. GEOGRAPHICAL ASPECTS OF SCIENTIFIC RESEARCH OF PROFESSOR STEPAN STOYKO

The article is devoted to the scientific activity of Professor, Doctor of Biological Sciences Stepan Mikhailovich Stoyko, who made a significant contribution to the greening of geographical science. Stepan Stoyko's scientific heritage is multifaceted, it includes: protection of biodiversity and ecosystems, preservation of natural, cultural and historical heritage, forest ecology and protection of virgin forests, harmonization of society and nature, rationalization of nature management. All these studies became the basis for the formation of a new science – geosology.

Geosology is an integrated science, the tasks of which are to study the interaction of society and nature, to analyze the causes and consequences of anthropogenic impact on biosphere ecosystems, to develop measures to ensure their normal functioning.

Stepan Stoyko is a well-known scientist not only in Ukraine but also abroad, as evidenced by numerous publications in foreign scientific journals and high awards given to the professor.

In the 70's of the twentieth century Professor Stoyko for the first time, among the universities of the western region of Ukraine, began to read for students of the Faculty of Geography of Lviv National University named after Ivan Franko the course "Nature Protection".

The practical significance of Stepan Mykhailovych's environmental research lies in his personal participation in the substantiation of the Carpathian Biosphere Reserve, Roztochchya Nature Reserve, national parks - Carpathian, Shatsky, Uzhansky, Synevyrsky, Yavorivsky, "Skolivsky Beskydy" and regional parks. Roztochchya ", most of the reserves and protected tracts. Thanks to the professor's efforts, transboundary biosphere reserves "Eastern Carpathians", "Roztochchya", "Western Polissya" were created.

Scientific research Stepana Stoyka became the basis for the formation of a number of effective measures for the protection of ecosystems, rationalization of the use, restoration and conservation of natural resources of the western region of Ukraine.

Aware of the consequences of large-scale anthropogenic impact on the biosphere, Professor S. Stoyko formed the concept of multifunctional significance of nature reserves: to preserve natural, ethnographic, historical and cultural heritage. In 2000, Stepan Mikhaïlovich substantiated the theoretical foundations of the creation of landscape and ethnographic reserves and developed the concept of creating landscape and memorial parks and monuments. He substantiated the creation of such complex security facilities in Hutsul, Boykiv and Lemkiv regions.

Professor co-author of geobotanical zoning of the Ukrainian Carpathians. He substantiated the importance of geobotanical mapping in scientific environmental research. As a result of scientific research, the scientist identified and described 6 new plant species for Ukraine. Stoyko SM developed the theoretical foundations for the protection of rare phytocenoses of Ukraine and substantiated the scientific principles of the Green Book.

According to the results of many years of research of oak forests, Stepan Mykhailovych described the bioecological features of the species of the genus *Quercus* of the Ukrainian Carpathians and made a typological description of their forests.

Stepan Stoyko singled out three categories of natural forests: virgin forests, quasi-virgin forests and conditionally natural forests. The scientist has formed approaches and principles of sustainable forest management, factors of stability of natural forest ecosystems.

Stoyko Stepan Mikhaïlovich lived for 100 years and died on October 22, 2020. With his scientific achievements, the scientist laid the theoretical and applied foundations for uniting the efforts of geographers, ecologists, biologists, economists to solve current issues.

Key words: geosology, nature protection, rational nature management, virgin forests, nature reserve fund.

Надійшла 28.10.2020 р.

УДК 911.3

DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.20.1.3>

Ярослав МАРИНЯК

ОЛЕГ ІВАНОВИЧ ШАБЛІЙ: ГОРИЗОНТАМИ МОДЕРНОЇ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ

У статті висвітлено основні біографічні дані про життєвий шлях Шаблія Олега Івановича – відомого українського географа-супільствознавця, Заслуженого діяча науки і техніки України, доктора географічних наук, професора, завідувача кафедри економічної та соціальної географії географічного факультету, Заслуженого професора Львівського національного університету імені Івана Франка, академіка Академії Вищої школи України та Української екологічної академії, Почесного члена Українського Географічного Товариства, дійсного члена Наукового товариства ім. Шевченка, лауреата Міжнародної премії Івана Франка. Крокуючи по життю впевнено й гідно, а головне – з добром і щирістю до оточуючих людей, вчений відкриває все нові й нові грані себе, як викладача, науковця, Людини.

Ключові слова: О.І. Шаблій, професор, завідувач кафедри економічної та соціальної географії.

Постановка науково-практичної проблеми. Географія, як відомо, наука, де об'єктивний геопростір інтегрується вдумливим дослідником не тільки в концепціях і методах пошукових парадигм, але й у світоглядному просторі вченого. Відтак, особистість географа, згармонізованість фахового знання з інте-

лектуальним масштабам дослідника дозволяють вирішувати складні, перспективні й нетривіальні питання, обґрунтувати вектор розвитку науки в тому напрямку, де ще тільки планується вибудовувати дослідницькі шляхи. У контексті зазначеного постать Олега Івановича Шаблія є чи не взірцевим утвердженням